ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД І ВИКЛИКИ

Пономарьова Н. О.
доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

У статті визначено можливості здійснення профорієнтаційної роботи зі школярами закладами вищої педагогічної освіти з урахуванням особливостей взаємодії з усіма агентами впливу на професійне самовизначення сучасного школяра. Встановлено, що потужний ефект профорієнтаційної роботи закладів вищої педагогічної освіти дає сполучення таких факторів: забезпечення змістовного наповнення профорієнтаційної інформації; систематичність проведення в офлайн та онлайн-форматах; особиста участь усіх співробітників закладу освіти.

Ключові слова: *профорієнтаційна робота, заклади вищої освіти, заклади вищої педагогічної освіти, форми профорієнтаційної роботи, профорієнтаційна інформація.*

The article defines the possibilities of career guidance work with schoolchildren by institutions of higher pedagogical education, taking into account the peculiarities of interaction with all agents of influence on the professional self-determination of modern schoolchildren. It has been established that the powerful effect of career guidance work of institutions of higher pedagogical education is provided by a combination of the following factors: provision of meaningful content of career orientation information; systematic conduct in offline and online formats; personal participation of all employees of the educational institution.

Keywords: *career guidance work, institutions of higher education, institutions of higher pedagogical education, forms of career guidance work, career guidance information.*

Професійна орієнтація в Україні — предмет постійної уваги науковців, навколо професійної орієнтації завжди була зосереджена низка психолого-педагогічних досліджень і відбувалися спроби вибудовувати її систему на державному рівні. Водночас, протиріччя між наявністю різнопланових теоретичних розвідок та відсутністю технологій їх ефективної практичної реалізації й досі залишається невирішеним. Україна є частиною глобального світу і разом з ним проходить період трансформації суспільних та економічних відносин, які призводять до значних змін на ринку праці. А зміст та організаційна система функціонування професійної орієнтації завжди визначалися поточними суспільними вимогами і запитами [1, с. 24].

Мета статті — визначити можливості здійснення профорієнтаційної роботи зі школярами закладами вищої педагогічної освіти з урахуванням особливостей взаємодії з усіма агентами впливу на професійне самовизначення сучасного школяра.

Професійна орієнтація складне і багатопланове явище, яке може розглядатися, як зазначають дослідники, у психолого-педагогічному, медико-біологічному та соціально-економічному аспектах. Згідно із сучасними науково-педагогічними поглядами, під професійною орієнтацією у загальноосвітній школі розуміють цілеспрямовану діяльність, метою якої є підготовка учнів до самостійного вибору професії відповідно до їх нахилів, інтересів, фізичних та інтелектуальних здібностей з урахуванням потреб ринку праці [1, с.114].

Вагомим фактором такої діяльності є її опора на наукові уявлення щодо сутності професійного самовизначення, становлення й особливості особистісного розвитку людини. Дослідження хронології основних етапів розвитку системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі засвідчило, що теорія та практика професійної орієнтації — це віддзеркалення особливостей суспільного розвитку [2, с. 73–75].

Сучасна профорієнтація школярів — це не тільки їх інформування «про професії та ринок праці», сьогодні це системна підготовка випускників шкіл до самостійного та свідомого вибору професії та розуміння його наслідків.

За даними багаторічних спостережень значна кількість випускників шкіл витрачають час на здобуття освіти й опанування професій, за якими вони ніколи не будуть працювати, які не затребувані, не відповідають їхнім здібностям і не дають можливості подальшого професійного та часто й особистісного розвитку. Система професійної орієнтації, як загальновизнано, має невисоку ефективність. Криза професійної орієнтації відчутна на різних рівнях — на рівні особистості, родини, на рівні закладів освіти, на ринку праці, і для суспільства в цілому. Однак, саме тому на кожному з рівнів усім зацікавленим слід зробити крок від констатації цього факту до його усвідомлення та подолання.

Із огляду на те, що саме у шкільному віці відбувається формування індивідуального світосприйняття молодої людини, її соціальне становлення і самоствердження, то саме цей період постає визначальним у професійному самовизначенні молоді. Щодо практики профорієнтаційної роботи зі школярами, то в цей період найбільш актуальною для них постає діяльність, пов’язана із професійною інформацією, професійною діагностикою та консультуванням. Пов’язано це із специфікою професійного самовизначення школярів у різні вікові періоди їх розвитку.

Але, слід зауважити, що на професійне самовизначення школяра суттєво впливають також батьки та оточення, суспільна думка; заходи державної політики; профільні заклади вищої освіти; роботодавці. Усі вони є активними та зацікавленими агентами впливу у професійній орієнтації.

Особливі можливості з точки зору взаємодії с названими агентами впливу у проведенні профорієнтаційної роботи зі школярами мають заклади вищої педагогічної освіти.

Передусім, заклади вищої педагогічної освіти мають прямі контакти з роботодавцями, освітніми установами різних рівнів, які водночас працюють цільовою аудиторією — здобувачами освіти-потенційними абітурієнтами. І через налагоджену систему співпраці заклади вищої педагогічної освіти мають усі можливості широкого розповсюдження профорієнтаційної інформації. З іншого боку, заклади вищої педагогічної освіти напряму взаємодіють із учителями. Проведена нами робота дозволила виокремити низку унікальних функцій, які виконує учитель у профорієнтаційній роботі (інформаційно-орієнтуючу, діагностуючу, консультуючу, організаційну, функцію орієнтації в медіа-просторі, спрямовуючу та координуючу [1, с. 225]). Зміст цих функцій дозволяє залучати учителів до системної профорієнтації на педагогічні спеціальності. Також і студенти закладів вищої педагогічної освіти не тільки майбутні а й у багатьох випадках діючі вчителі, як також мають активно залучатися до професійної орієнтації школярів. У цьому ракурсі в сучасних умовах інноваційним та значущим з точки зору інтересі закладів вищої освіти у профорієнтаційній інформації постає, зокрема, використання засобів корпоративної ідентичності, рекламних та брендових матеріалів, створення та використання яких доцільно виконувати як на університетському рівні, так і на рівні факультетів та спеціальностей.

Профорієнтаційна робота закладів вищої педагогічної освіти вибудовується за траекторією взаємодії рівнів Університет-Факультет-Кафедра.

Тут не втрачають своєї цінності традиційні форми профорієнтаційних заходів закладів вищої педагогічної освіти:

– участь у загальноуніверситетських, міських та обласних профорієнтаційних заходах для школярів та молоді, Днях відкритих дверей;
– проведення онлайн та офлайн екскурсій, тематичних профорієнтаційних майстер-класів та тренінгів;
– організація роботи предметних гуртків для школярів;
– залучення школярів до позанавчальних предметних заходів;
– організація рекламних акцій «Студент на один день» та інших;

– проведення профорієнтаційних бесід зі школярами, батьками, вчителями на базі закладів середньої освіти;

– робота підготовчих курсів до ДПА/ЗНО/НМТ.

Зауважимо, що останні роки профорієнтаційна робота відбувається переважно дистанційно — в онлайн-форматі. Це суттєво розширює коло залучених до неї, активно впливає на батьків. Тому особливо перспективними тут виявляються:

– робота веб-представництв університетів, факультетів, кафедр із розміщенням якісного контенту профорієнтаційної тематики;

– розробка та поширення в інтернеті профорієнтаційних рекламних оголошень, презентацій, роликів тощо;

– участь університетів, факультетів, кафедр у інтернет-спільнотах для поширення профорієнтаційної інформації та формування власного іміджу;

– проведення університетських, факультетських, кафедральних онлайн-заходів для абітурієнтів та батьків;

– участь у масових онлайн-профорієнтаційних заходах.

Науково-педагогічні працівники незалежно від фаху мають особливу психолого-педагогічну підготовку, тому як ніхто інший можуть залучатися до профорієнтаційної роботи і вона розглядається як складова їх професійної педагогічної діяльності. Разом із тим, вона є дуже ресурсоємним обов'язком до виконання. Ефективна профорієнтаційна робота співробітників потребує мотивуючої та роз'яснювальної роботи, спеціальної методичної перепідготовки, створення умов для систематичності та робочої «рутинності» впровадження, обміну досвідом та заохочення співробітників.

Робота закладів вищої педагогічної освіти зі школярами з професійної орієнтації за умов її змістовної побудови та відходу від практики профагітації — корисна та потрібна усім суб'єктам цього процесу. Потужний ефект профорієнтаційної роботи закладів вищої педагогічної освіти має дати сполучення таких факторів: забезпечення змістовного наповнення профорієнтаційної інформації; систематичність проведення в офлайн та онлайн-форматах; особиста участь усіх співробітників закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Пономарьова Н. О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018. 570 с.
2. Пономарьова Н. О. Етапи становлення системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі. *Новий колегіум.* 2020. Вип. 1. С. 73–85.